

Analys av situationen i socialtjänsten

Läget under hösten 2015 och början av 2016

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2016-5-25

Publicerad www.socialstyrelsen.se, maj 2016

Förord

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att göra en fördjupad analys av konsekvenserna för socialtjänsten med anledning av den rådande flyktingsituationen och ökningen av antalet ensamkommande barn.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) hemställde i december 2015 om information med anledning av flyktingsituationen.

Socialstyrelsen har vid fyra tillfällen rapporterat om läget i socialtjänsten till MSB.

Denna avrapportering baseras i huvudsak på vad som framkommit i de fyra rapporterna och på Migrationsverkets prognos från februari 2016.

Arbetet har bedrivits på avdelningen för Kunskapsstyrning. Ansvarig har varit avdelningschef AnneMarie Danon. Projektledare har varit Elisabet Svedberg.

Socialstyrelsen april 2016

Olivia Wigzell

Innehåll

Förord	3
Inledning.....	7
Läget under hösten 2015 och början av 2016.....	8
Situationen för den sociala barn- och ungdomsvården.....	9
Socialstyrelsens iakttagelser och bedömning.....	13
Socialstyrelsens fortsatta arbete	17
Referenser	18

Inledning

Socialstyrelsen fick i december 2015 en hemställan från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) om att vid fyra tillfällen, den 11 december, den 21 januari, den 18 februari och den 17 mars, inkomma med en bedömning av läget inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten med anledning av flyktingsituationen [1].

I underlaget till MSB skulle Socialstyrelsen göra en bedömning av vilka verksamheter inom hälso- och sjukvården respektive socialtjänsten som var påverkade, i vilken grad verksamheterna var påverkade enligt MSB:s skala [1], vilka konsekvenser Socialstyrelsen bedömde att detta medförde för människors liv och hälsa samt verksamheternas funktion. Socialstyrelsen skulle också göra prognos för när påverkade verksamheter kunde vara återställda till normal funktionalitet.

Socialstyrelsen skulle också göra en bedömning av förmågan att upprätthålla verksamheterna utifrån Migrationsverkets senaste beräkningsalternativ B (från oktober 2015), det vill säga att det under 2016 anländer 135 000 asylsökande varav 24 000 ensamkommande barn, och vilka konsekvenser det kommer att medföra för hälso- och sjukvård respektive socialtjänst. Socialstyrelsen skulle också redovisa vilka vidtagna och planerade åtgärder som genomförts för att upprätthålla tillräcklig förmåga inom verksamheterna under 2016.

I januari 2016 fick Socialstyrelsen ett regeringsuppdrag som bland annat innebär att göra en fördjupad analys av konsekvenserna för socialtjänsten med anledning av den rådande flyktingsituationen och ökningen av antalet ensamkommande barn. Uppdraget ska redovisas löpande och skriftligen till Regeringskansliet. Det här är den första avrapporteringen. Nästa avrapportering sker i december 2016 såvida inte situationen i socialtjänsten kräver tätare rapportering.

Läget under hösten 2015 och början av 2016

Denna rapport beskriver arbetet inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård med fokus på ensamkommande barn.

Under sommaren och hösten 2015 ökade antalet ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige mycket kraftigt till totalt 35 369 under året. I dagsläget (april 2016) uppger Migrationsverket att hittills har cirka 950 ensamkommande barn sökt asyl i Sverige; av dessa var 128 flickor, vilket motsvarar cirka 13 procent [8]. Det är en minskning med cirka 500 barn jämfört med samma period 2015.

Migrationsverket kom med en ny prognos för 2016 den 27 april 2016. Den utgår från tre olika scenarion eller beräkningsalternativ. Beräkningsalternativ B är ett planeringsscenario och ligger till grund för Migrationsverkets planering. Enligt den beräkningen förväntas 60 000 asylsökande komma till Sverige varav 7 000 ensamkommande barn.

Under hösten har det varit uppenbart att socialtjänsten haft en mycket ansträngd situation. Det stora antalet ensamkommande barn innebar att socialtjänsten, i de kommuner som tidigare tagit emot barn, fick betydligt fler barn anvisade, mycket beroende på att barnen uppgav att de hade anknytning till vissa kommuner. Även kommuner som tidigare haft ett lågt mottagande fick under hösten fler barn anvisade än de hade tecknat en överenskommelse om.

Situationen i socialtjänsten blev ansträngd och det rapporterades att kommunerna hade svårigheter med att hantera situationen. För att svara på MSB:s hemställan och för att få en fördjupad kunskap om vilka verksamheter som var påverkade och på vilket sätt, gjorde Socialstyrelsen i vecka 2 telefonintervjuer med 50 IFO-chefer i de kommuner som till MSB uppgett att läget inom socialtjänstens verksamhet var kritiskt eller allvarligt påverkat.

Inför rapporteringen i februari gjordes 22 fördjupade intervjuer vecka 6 med de IFO-chefer som uppgett att de inte hanterade anmälan om oro korrekt enligt 14 kap 1 § socialtjänstlagen. Socialstyrelsen gick också igenom 66 lex Sarah-anmälningar och kompletterade med sju uppföljande telefonintervjuer.

Inför rapporteringen i mars intervjuades ytterligare 52 IFO-chefer vecka 9 i de kommuner som till MSB uppgett att socialtjänstens verksamhet var betydande eller måttligt påverkade.

Nedan följer en kortare sammanfattning av det insamlade materialet. För helheten hänvisas till de rapporter som Socialstyrelsen lämnat till MSB [2, 3, 4, 5].

Situationen för den sociala barn- och ungdomsvården

Av telefonintervjuerna med IFO-cheferna framkom att kommunerna upplevde sig överrumplade av det stora antalet ensamkommande barn. I ett första läge gällde det för kommunerna att hitta placeringsalternativ. Det var brist på HVB och familjehem. Detta innebar att många barn placerades i andra kommuner än den anvisade vilket ledde till att socialsekreterarna fick göra många resor runt om i landet för att placera och besöka barn. Barn avvek från sin placeringskommun och sökte sig till storstäderna och dessa barn fick socialsekreterarna åka tillbaka till placeringskommunerna med. Resandet tog mycket av socialsekreterarnas tid. Det rådde också oklarheter om vilken kommun som var ansvarig för barnet när det inte ville stanna i placeringskommunen. Att utreda detta tog mycket tid.

Vid kontakter med ett antal kommuner i december 2015 framkom att det framför allt var myndighetsutövningen inom barn- och ungdomsvården som påverkats [2]. Det rörde både handläggningen av ensamkommande barn och övriga barn- och ungdomsärenden. Anmälningar om oro prioriterades – det gällde alla ärenden – men skyddsaspekter kunde inte alltid säkerställas. När det gällde myndighetsutövningen av ärenden som inte gällde ensamkommande barn, uppgav några kommuner att de avvaktade med sådant som inte bedömdes som akut.

Personalens situation var också ett kritiskt område. På grund av arbetsituationen hade socialsekreterare sagt upp sig och sjukskrivningarna ökade. Socialtjänsten hade svårt att hitta vikarier med lämplig kompetens [2].

IFO-cheferna berättade om hur de dagligen löste svåra problem, som att ordna boende trots stora svårigheter att hitta familjehem och HVB-platser. Flera kommuner uppgav att de hade brist på gode män vilket innebar att det ensamkommande barnets rättssäkerhet kunde äventyras.

Utifrån telefonintervjuerna gjorde Socialstyrelsen bedömningen att socialtjänstens arbete med ensamkommande barn var ansträngd och att vissa problem fortfarande var olösta [3, 4]. Kommunerna hade svårt att uppfylla lag och föreskrifter i arbetet med att ta hand om ensamkommande barn. 22 av 50 kommuner hanterade inte anmälan om oro korrekt enligt lagstiftning. Som särskilt allvarligt framstod också svårigheten att hinna träffa det aktuella barnet och/eller ha med en tolk i samtalet. En bristande utredning skulle i detta läge kunna kompenseras något av en kontinuerlig och väl genomförd uppföljning av barnets situation i boendet. Undersökningen indikerade dock att det fanns allvarliga brister även i uppföljningen av placeringarna, vilket Socialstyrelsen såg som oroande [3].

Anmälan om oro

Intervjuerna i februari 2016 gjordes med de 22 kommuner som uppgivit att de inte handlade anmälan om oro korrekt. De uppgav att ärendebelastningen fortfarande var hög och att ärenden blev liggande trots att kommunerna anställt fler socionomer [4]. Det brast i skyddsbedömningar och förhandsbedömningar i vissa kommuner och tidsbristen gjorde att kvaliteten på utredningarna inte var tillfredsställande. Skälen till bristerna i skyddsbedömningar

och förhandsbedömningar uppgavs vara att personalsituationen var krisartad och att det inte gick att få tag i socialsekreterare.

Andra brister i utredningarna var att handläggarna inte hann träffa barnen i den utsträckning de skulle vilja och inte heller vårdnadshavarna. Handläggarna hann inte ta referenser och de hann inte genomföra utredningarna inom lagstadgad tid.

Den sociala barn- och ungdomsvården har varit under press en längre tid, redan innan antalet ensamkommande barn ökade, och därför ställdes frågan hur kommunerna handlade anmälan om oro i början av 2015. Flera kommuner uppgav att de inte handlade anmälan om oro helt korrekt i början av 2015, dvs. före ökningen av antalet ensamkommande barn.

Även personalsituationen har varit problematisk under en längre tid i kommunerna. Flera kommuner uppgav att de även i början av 2015 och ännu tidigare hade många socialsekreterare som sjukskrivit sig eller sagt upp sig, och att de hade stora svårigheter med att rekrytera socialsekreterare.

Vid telefonintervjuer vecka 6 år 2016 uppgav flera kommuner att det kommit betydligt färre ensamkommande barn och att de därför hann med mottagandet och förhandsbedömningarna bättre [4]. Socialsekreterarna arbetade för att hinna ikapp. De träffade de ensamkommande barn som kommit tidigare och följde upp tidigare gjorda placeringar. De påbörjade och slutförde det skriftliga utredningsarbetet.

Kommuner med betydande eller måttlig påverkan

Även i de kommuner i undersökningen som har haft en mindre ansträngd situation uppgav IFO-cheferna vid intervjutillfället i mars 2016 att den övriga socialtjänstens barn- och ungdomsverksamhet hade påverkats av socialtjänstens arbete med det stora antalet ensamkommande barn [5].

I de 52 kommuner som uppgav en betydande eller måttlig påverkan på socialtjänstens verksamhet, uppgav några av dessa att vissa moment i verksamheten har haft en kritisk eller allvarlig påverkan. I 12 procent av kommunerna hanterades inte anmälan om oro korrekt, i 60 procent genomfördes inte utredningarna inom lagstadgad tid och de höll inte den kvalitet som krävs. Tiden för förhandsbedömningar hade förlängts, men av IFO-chefernas kommentarer framgick att man gjorde skyddsbedömningar omgående. Familjehemsplaceringar gjordes dock utan föregående familjehemsutredning i 62 procent av kommunerna, vilket har lett till ett flertal omplaceringar.

När det gäller utredningsarbetet av ensamkommande barn, uppgav de flesta av dessa kommuner att man hann träffa barnen för utredande samtal.

De flesta kommuner uppgav att påverkan till stor del berodde på personalbrist och att det var svårt att rekrytera socialsekreterare.

Många uppgav att situationen hade lugnat ner sig efter årsskiftet och att det då fanns möjlighet att följa upp placeringar och komplettera utredningarna.

Krisberedskap och ledningens involverande

Över hälften av kommunerna hade aktiverat någon krisberedskap under hösten 2015 [5]. Det fanns exempel på stabsläge, krisnämnd/grupp/stab, styrgrupp, samverkansgrupp. Några kommuner aktiverade POSOM-gruppen.

Många kommuner hade aktiverat hela socialförvaltningen och andra berörda förvaltningar såsom tekniska, räddningstjänst, samhällsbyggnad samt kommunledning och politisk ledning. Regelbundna möten hölls i alla kommuner med inblandade tjänstemän för att samordna arbetet. Även civilsamhället involverades i flera av kommunerna.

Kommunstyrelsen har i de flesta kommuner varit aktiv och regelbundet inhämtat information om läget.

Lex Sarah-anmälningar

Socialstyrelsen har tagit del av 66 anmälningar till IVO, där 63 kommuner anmält missförhållanden eller risk för missförhållanden i sin verksamhet under perioden den 1 oktober 2015 till den 15 januari 2016 [4]. Dessa anmälningar rör inte någon enskild person utan beskriver situationer inom socialtjänsten. Tre kommuner har gjort flera anmälningar om missförhållanden eller risk för missförhållande i verksamheten till IVO. Socialstyrelsen har genomfört telefonintervjuer med sju av kommunerna.

Genomgången av lex Sarah-anmälningarna bekräftar bilden som IFO-cheferna givit.

Kommunernas åtgärder med anledning av lex Sarah-anmälan

De åtgärder som kommunerna uppgivit i sina lex Sarah-anmälningar att de har genomfört är bland annat att de, för att klara boendet för de ensamkommande barnen, hade öppnat eller planerade att öppna egna HVB eller stödboenden i den egna kommunen. Några kommuner uppgav i sina anmälningar att de planerade att anställa personal, till exempel socialsekreterare, administratörer eller tolkar.

En kommun uppgav att personal från hela socialtjänsten har haft schema-lagd övertid under senare delen av hösten och att detta schema till viss del fortfarande kvarstod i februari. Personal från andra delar av socialtjänsten har arbetat med exempelvis rekrytering av familjehem.

De intervjuade kommunerna uppgav att de nu haft möjlighet att börja arbeta ikapp sedan antalet nyanlända minskat [4].

Framgångsfaktorer

En intressant fråga är vad som kan ha bidragit till att 52 (urval av 101) kommuner uppgivit att socialtjänstens verksamhet endast har påverkats betydande eller måttligt av situationen med många ensamkommande barn. Därför tillfrågades IFO-cheferna i dessa 52 kommuner om vad de bedömde som bidragande till att kommunen hanterat situationen med ensamkommande barn relativt bra [5].

Flera uppgav att deras förhållandevis långa erfarenhet av att ta emot ensamkommande barn haft betydelse. De har haft kompetent personal och tydliga och inarbetade rutiner för arbetet.

Flera lyfte fram att traditionell socialtjänst och handläggning av ärenden om ensamkommande barn har varit åtskilda och att det varit en framgångsfaktor. Det framkom också att de kommuner som inte har delat upp verksam-

heterna ändå har haft särskilt avsatt personal för att arbeta med ensamkommande barn. På så vis kan upparbetade rutiner lätt följas.

Att ha HVB och familjehem i kommunal regi angav många kommuner som värdefullt eftersom det medger en bättre kontroll över verksamheterna och att de känner sig mer trygga med placeringarna. Socialsekreterarna får också en bättre relation till barnen när de har möjlighet att träffa dem oftare. De har därmed inte behövt lägga tid på att resa långa sträckor för att besöka barn som placerats utanför kommunen. Många kommuner har också startat fler HVB under hösten och början av 2016.

Vissa av de kommuner som inte haft placeringsalternativ i kommunal regi har upparbetade kontakter med privata verksamheter som de samarbetat bra med. Konsulentstödda familjehem har många gånger varit det enda tillgängliga alternativet. Även möjligheten att anlita konsulter under en viss tid har varit en fördel.

Flera kommuner har anställt administrativ personal som har avlastat socialsekreterarna. Några kommuner har också fått hjälp med administrationsarbete av ekonomiavdelningar.

Samarbetet mellan förvaltningar tog många kommuner upp som något som gjort arbetet smidigt. Flera nämnde att de hade en flexibel organisation som kunnat ställa om efter läget.

Så gott som alla respondenter lyfte fram sina duktiga, flexibla, kreativa och lojala medarbetare som en viktig anledning till att kommunerna lyckats förhållandevis bra med att ta emot ensamkommande barn. Även om arbetssituationen varit ansträngd har medarbetarna arbetat på, arbetat övertid och gjort sitt yttersta för att ta emot de ensamkommande barnen. Personalen har känt ansvar för barnen. Många har också kommenterat att arbetsledningen i kommunerna har fungerat väl. Flera har uppgivit att de lyckats rekrytera personal med rätt kompetens och också kunnat behålla den.

Att situationen har tagits på allvar och att kommunstyrelsen, de olika nämnderna och civilsamhället har visat stort engagemang i arbetet har varit betydelsefullt. Flera respondenter har uppgivit att de haft ledningens stöd när det gäller att anställa personal och kunnat utöka personalen efter behoven. De har också haft ledningens förståelse för att det ibland brustit i handläggningen.

I någon kommun uppgavs att ledningen har stöttat personalen, bland annat genom att förmedla ett lugn och en tro på att man kommer att klara av situationen.

De mindre kommunerna har lyft fram att just litenheten, med närhet till ledning och snabba beslutsvägar, har underlättat.

Skolgången för de ensamkommande barnen har i många fall kommit igång snabbt och samarbetet mellan framför allt boendepersonal och skolpersonal har fungerat bra. Skolan har tidigt informerats om vilka barn som kommer.

Att anställa personal med flyktingbakgrund har i många kommuner visat sig vara bra.

Socialstyrelsens iakttagelser och bedömning

Kommunernas barn- och ungdomsvård har under många år varit ansträngd, med en hög arbetsbelastning, hög personalomsättning och svårigheter med att rekrytera socialsekreterare. Under hösten 2015 kom ett stort antal ensamkommande barn under en kort period till Sverige och kommunerna hade inte beredskap för detta. För flertalet kommuner blev en redan ansträngd barn- och ungdomsvård ytterligare påverkad och utmaningarna var många och stora.

Av de intervjuer som Socialstyrelsen gjort framgick att vissa andra verksamheter, till exempel familjerätten och missbruksvården, har fått stå tillbaka för arbetet med ensamkommande barn. Påverkan på andra verksamheter verkar dock ha varit marginell och kortvarig. Det är främst barn- och ungdomsvården som påverkats, liksom arbetet med familjehemsplaceringar.

Ärendebelastningen steg kraftigt och handlägningsrutinerna kunde inte alltid följas. Situationer som socialtjänsten inte tidigare mött uppstod. Socialtjänsten gjorde stora ansträngningar för att ordna boende för de ensamkommande barnen, vilket också lyckades; inga ensamkommande barn saknade tak över huvudet. Mycket av socialtjänstens tid upptogs av att ordna placering för barnen.

Arbetsbelastningen medförde att personalen i större utsträckning fått arbeta övertid. Flera IFO-chefer vittnade också om att personal sjukskrivit sig på grund av arbetssituationen och sagt upp sig. Det fanns också många exempel på att den personal som var i tjänst kände ett starkt engagemang och tog stort ansvar för att de ensamkommande barnen skulle få ett bra omhändertagande.

Flera kommuner uppgav att antalet anmälningar om oro har ökat de senaste åren men att denna inte verkar vara kopplad till ökningen av ensamkommande barn. Ett kraftigt ökat antal ensamkommande barn och ökade anmälningar om oro ledde bland annat till att det var svårt att handlägga anmälan om oro i enlighet med lagen, framför allt i de kommuner som uppgett att socialtjänsten har haft en kritisk eller allvarlig påverkan. Ärenden blev liggande, socialtjänsten hann inte göra omedelbara skyddsbedömningar eller förhandsbedömningar inom föreskriven tid. Detta kan innebära att barn som har skyddsbehov inte får det skydd de behöver, vilket kan medföra risk för barnens liv och hälsa. Även om antalet kommuner som inte hanterar anmälan om oro korrekt var litet till antalet i Socialstyrelsens underlag, indikerar både den bild som intervjuerna gav och den bild som framträdde vid genomgången av lex Sarah-anmälningarna att situationer kan uppstå som innebär fara för barnets/den unges liv och hälsa. Om en anmälan om oro blir liggande kan det få negativa konsekvenser för barnet.

Om ett barn placeras i ett familjehem som inte är utrett finns risken att barnet inte får sina behov tillgodosedda och därmed kan fara illa och att barn måste omplaceras.

I början av 2016 minskade antalet nytillkommande ensamkommande barn och kommunerna fick då möjlighet att komplettera bristfälliga utredningar. Även uppföljningar av placeringar kunde göras och flera kommuner bestämde sig för att ta hem barn som placerats i andra kommuner och placera dem i den egna kommunen.

Socialstyrelsens svarstelefon

Socialstyrelsen startade i oktober 2015 en svarstelefon för frågor från socialtjänsten om rådande regelverk och aktuell kunskap. Telefonen bemannas av en jurist och två socionomer och är öppen två timmar per dag. Fram till april 2016 har ca 700 frågor besvarats och varje fråga innehåller ofta fler frågeställningar. Det är också möjligt att maila in frågor och dessa har ökat sedan starten. Frågorna är många gånger av sådan art att det inte finns något klart svar och det krävs någon form av utredning. Socialtjänsten ställs också inför situationer som de tidigare inte har hanterat och vänder sig till svarstelefonen för att diskutera hur de kan handlägga ärendena. Typen av frågor har förändrats över tid. I början ställdes bland annat många frågor om vilken kommun som var ansvarig när barnen avvek från anvisningskommunen till en annan kommun och inte ville tillbaka, i december och januari handlade frågorna bland annat om familjeåterförening, gifta flickor under 18 år, placeringsfrågor och ekonomiska frågor. Under de första månaderna 2016 hade socialtjänsten frågor om barn som avviker, asylsökande föräldrar till barn som har fått uppehållstillstånd, socialtjänstens ansvar vid familjers återförening och hur den långsiktiga planeringen ska se ut för de ensamkommande barnen.

Stor osäkerhet om det kommande antalet barn

Det råder stor osäkerhet om hur många ensamkommande barn som förväntas komma till Sverige under 2016 [7]. Migrationsverkets prognos från februari 2016 byggde på tre beräkningsalternativ. Det högre alternativet räknade med 140 000 asylsökande, varav 27 000 ensamkommande barn. Det lägre alternativet låg på 70 000 asylsökande, varav 12 000 ensamkommande barn. Enligt mellanalternativet förväntades det kommer 100 000 asylsökande, varav 18 000 ensamkommande barn. Under de första månaderna 2016 har cirka 950 ensamkommande barn kommit till Sverige.

Migrationsverkets senaste prognos från 27 april 2016 räknar med att det kommer mellan 40 000 och 100 000 asylsökande varav mellan 4 000 och 14 000 ensamkommande barn. Det planeringsscenario som ligger till grund för Migrationsverkets planering är att det kommer 60 000 asylsökande varav 7 000 är ensamkommande barn. Detsamma skulle också gälla för 2017.

Migrationsverket har i april informerat om att antalet ensamkommande barn kan komma att öka under veckorna 27 och 28 och att särskilt inresekommuner i södra delen av landet bör ha en beredskap för att antalet ensamkommande barn kan komma att öka. Anledningen är att ID-kontrollerna vid resor till Sverige från Danmark kommer att upphöra under dessa veckor [8].

I Migrationsverkets prognos för veckorna 27 och 28 förväntas mellan 60 – 600 ensamkommande barn per vecka komma till Sverige. Att beräkningarna är osäkra hänger bland annat ihop med osäkerheten om hur EU och andra enskilda medlemsländer kommer att agera.

Utmaningar och framgångsfaktorer

De största utmaningarna, som Socialstyrelsen ser, är för kommunerna att kunna rekrytera socionomer och behålla den personal de har. Så gott som alla respondenter i de kommuner som lyckats relativt bra med sitt mottagande har lyft fram sina duktiga, flexibla, kreativa och lojala medarbetare som en viktig anledning till att de lyckats förhållandevis bra med att ta emot alla ensamkommande barn och att upprätthålla övrig verksamhet. De kommunerna uppgav också att de haft en fungerande arbetsledning.

Vidare framgår av intervjuerna att det varit en framgångsfaktor att starta HVB och familjehem i kommunal regi, vilket flera kommuner gjort. Med egna placeringsmöjligheter har de fått en högre kvalitet på och en bättre kontroll över verksamheterna. Uppföljning av placeringarna underlättas också och blir mindre tidskrävande.

Att se över vilka arbetsuppgifter som kan fördelas på andra än socionomer och att anställa administrativ personal som avlastar socialsekreterarna har också varit en framgångsfaktor.

Intervjuerna visar på ytterligare en framgångsfaktor, nämligen ledningens engagemang.

Det har också underlättat att de ensamkommande barnen inte enbart varit socialtjänstens ansvar utan hela kommunens, och att fler förvaltningar har bidragit i arbetet. Civilsamhällets insatser har också varit värdefulla.

Socialstyrelsens bedömning

För att kommunernas socialtjänst ska klara av mottagandet av ensamkommande barn i den storleksordning som Migrationsverkets prognos indikerar för 2016, krävs bland annat att flera av ovan beskrivna framgångsfaktorer finns på plats.

Sedan årsskiftet har antalet ensamkommande barn som kommit till Sverige minskat och det har gett socialtjänsten möjlighet att se över de utredningar, placeringar och uppföljningar som inte hanns med fullt ut i slutet av 2015. Det finns nu också utrymme för att åtgärda andra ärenden som har blivit liggande eller inte är korrekt handlagda.

Svårigheterna i socialtjänstens barn- och ungdomsvård har funnits under många år men de förstärktes av flyktingsituationen. Den ökade uppmärksamheten på socialtjänstens arbete har bidragit till att socialtjänsten har utvecklats och fått större utrymme i kommunerna. Det ger bättre förutsättningar för kommunerna att skapa en stabil och uthållig organisation.

Socialstyrelsen gör bedömningen att kommunernas socialtjänst idag har en bättre beredskap att ta emot ensamkommande barn. Antalet platser i HVB och i familjehem har ökat. I dagsläget finns det enligt Migrationsverket cirka 1 200 inrapporterade överenskomna platser lediga för asylsökande ensamkommande barn.

Många kommuner har också dragit egna erfarenheter av arbetet under hösten och vintern 2015 med det stora antalet ensamkommande barn och har idag bättre förutsättningar att erbjuda ett strukturerat mottagande. Kommunerna har nu i större utsträckning rutiner och organisatoriska förutsättningar att klara av detta. De flesta kommuner har anställt mer personal som arbetar med ensamkommande barn och de har också öppnat egna HVB. En annan

viktig förutsättning är att socialsekreterarnas kompetens att arbeta med ensamkommande barn har ökat.

SKL har samlat lokala exempel på arbetet med asyl- och flyktingmottagande och integration på sin webbplats som kan fungera som inspiration till kommunerna i deras arbete. Erfarenhetsutbyte sker också i de referensgrupper som SKL har knutna till sig.

Enligt Migrationsverkets prognos för 2016 kommer antalet ensamkommande barn minska jämfört med tidigare prognoser. Om det kommer 7 000 (planeringsscenario) ensamkommande barn borde socialtjänsten ha goda möjligheter att erbjuda ett bra mottagande. 2014 kom ungefär lika många, 7 049. Även om skulle komma 14 000 ensamkommande barn under 2016 borde socialtjänsten kunna hantera detta på ett bra sätt.

I och med Migrationsverkets nya modell [8] för anvisning av ensamkommande barn till kommuner, som trädde i kraft 1 april 2016, kommer alla kommuner att ta emot ensamkommande barn och fördelningen av barnen mellan landets kommuner kommer att bli jämnare.

Det är av största vikt att kommunerna fortsätter att ha fokus på socialtjänsten och de behov av utvecklingsarbete som fortfarande finns: det gäller både de verksamheter som arbetar med ensamkommande barn och den övriga barn- och familjevården. Personalbrist och hög ärendebelastning gör att anmälan om oro inte alltid handläggs så skyndsamt som lagen kräver. Socialstyrelsen vill särskilt framhålla viken av att skyndsamt göra skyddsbedömningar i alla anmälningar om oro för att ett barn far illa.

De nya reglerna med tillfälliga uppehållstillstånd kan komma att påverka de ensamkommande barn som finns i landet. Osäkerheten över hur framtiden kommer att bli kan innebära påfrestningar för barnen i form av stress och annan ohälsa. Det innebär att socialtjänsten kan behöva göra nya behovsbedömningar för att se vilka insatser som behöver sättas in.

Socialstyrelsen vill lyfta behovet av tidiga insatser för de ensamkommande barnen. Det finns missbruksproblem, psykisk ohälsa och andra problem i gruppen, som tidigt bör uppmärksammas och åtgärdas. Det är också angeläget att de ensamkommande barnen informeras om sina rättigheter och möjligheter att vara delaktiga i vården. Socialtjänsten behöver också utveckla metoder för att göra barn och unga delaktiga och involvera dem i sitt arbete. Det kan bland annat handla om situationer då socialtjänsten bedömer att barnet ska omplaceras för att komma närmare kommunen och då är det viktigt att barnets åsikter också övervägs.

Många kommuner har haft svårigheter med att behålla socialarbetare som arbetat med barn- och ungdomsfrågor. När de flesta kommuner nu har anställt fler socialsekreterare är det av betydelse att de har arbetsförhållanden som gör att de stannar kvar. Behovet av arbetsledning och handledning måste också tillgodoses så att kvaliteten på socialtjänstens arbete kan upprätthållas.

Nu finns möjlighet för kommunerna att arbeta vidare med att kvalitets-säkra arbetet och rätta till det som inte kunde göras korrekt under hösten och säkerställa att socialtjänsten klarar hela sitt uppdrag.

Socialstyrelsens fortsatta arbete

Prognosen för hur många ensamkommande barn som kommer att söka asyl i Sverige 2016 är mycket osäkra, antalet ligger mellan 4 000 och 14 000. Socialtjänstens förmåga att erbjuda ett bra mottagande kommer att påverkas av hur många som kommer. Under perioden 4 juli till och med den 17 juli 2016 kan antalet asylsökande komma att öka och därmed kommer arbetssituationen för socialtjänsten de och efterföljande veckorna att påverkas [8].

Det råder brist på familjehem och Socialstyrelsen arbetar med en nationell informationssatsning för att öka kunskapen om bland annat familjehemsuppdraget hos allmänheten. Syftet med informationssatsningen är att kommunerna ska få fler intresserade till olika lekmanuppdrag inom den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen tar också fram stödmaterial till jour- och familjehem som tar emot ensamkommande barn.

I maj kommer tre animerade filmer att publiceras; en film som vänder sig till ensamkommande barn som är placerade på HVB, en film som vänder sig till barn som är placerade i familjehem och en film som vänder sig allmänheten. Filmerna som vänder sig direkt till de ensamkommande barnen är översatta till 16 språk. Till filmerna kommer det också att finnas tre vägledningar, en för personal på HVB, en för socialtjänst/socialsekreterare och en för familjehem som tar emot ensamkommande barn.

Den 1 juni 2016 lanseras ett nytt tema på kunskapsguiden.se där kunskap om ensamkommande barn och socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar samlas och tydliggörs.

Under året kommer Socialstyrelsen att uppdatera det befintliga kunskapsstödet i form av vägledning och handböcker till socialtjänsten för arbetet med ensamkommande barn och unga. Ett kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med nyanlända unga vuxna inom ekonomiskt bistånd kommer också att utarbetas.

För att få en uppfattning om hur utvecklingen i socialtjänsten sker kommer Socialstyrelsen efter sommaren att ta kontakt med ett urval kommuner.

Socialstyrelsen kommer att försöka få fördjupa kunskapen och även ställa frågor kring bland annat hur missbrukssituationen ser ut bland ensamkommande barn och hur kommunerna arbetar med det. Även kunskap om hur socialtjänsten arbetar förebyggande med ensamkommande barn behöver fördjupas.

Socialstyrelsen för diskussioner med SKL om att gemensamt skapa en bild av läget och av behoven på längre sikt, för att kunna göra en bedömning av vilket stöd kommunerna och socialtjänsten kan komma att behöva framöver.

Referenser

1. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Hemställan om information med anledning av flyktingsituationen. 1.12.2015.
2. Socialstyrelsen. Bedömning av läget inom socialtjänsten i landet. 9.12.2015.
3. Socialstyrelsen. Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn – läget januari 2016.
4. Socialstyrelsen. Lägesbild av socialtjänstens arbete – februari 2016.
5. Socialstyrelsen. Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn – läget mars 2016.
6. Migrationsverket. Aktuellt om...Januari 2016
7. Migrationsverket. Stor osäkerhet präglar Migrationsverkets prognos. 2016-02-04. Hämtad 2016-04-06 från <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-02-04-Stor-osakerhet-praglar-Migrationsverkets-prognos.html>.
8. Migrationsverket. Aktuellt om...April 2016